

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА (МОРФОЛОГІЯ, ч. I)

Освітньо-професійна програма	Українська мова та література
Спеціальність	014.01 «Середня освіта (українська мова та література)»
Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Рівень вищої освіти	перший бакалаврський
Факультет	філологічний
Мова навчання	українська

Розробник: Шабат-Савка Світлана Тарасівна – доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови.

Профайл викладача:

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=LvzPp3sAAAAJ&hl=uk>

Контактні телефони: +380507038586

E-mail: s.shabat-savka@chnu.edu.ua; shabat-savka@ukr.net

Консультації онлайн-консультації на платформі Google Meet (середа, 13.00 – 14.30 год.)

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Дисципліна «Сучасна українська мова. Морфологія» належить до переліку обов'язкових навчальних дисциплін підготовки бакалавра спеціальності «Середня освіта (українська мова та література)». Вона забезпечує формування у здобувачів вищої освіти професійно-орієнтованої компетентності, передбачає оволодіння знаннями, уміннями і навичками аналізу морфологічних одиниць, виокремленню іменних частин мови в системі частиномовної належності слів української мови.

Курс «Сучасна українська мова: морфологія» передбачає вдосконалення практичних навичок та вмінь у процесі морфологічного аналізу іменників, прикметників, числівників та займенників, репрезентує лінгводидактичні засади вивчення морфології в закладах загальної середньої освіти.

2. Мета навчальної дисципліни – системно проаналізувати іменні частини мови, їхні граматичні категорії, граматичні значення і форми, особливості морфологічних парадигм; ознайомити студентів із важливими проблемами граматики: виділення та критерії розмежування частин мови, система частин мови та погляди на неї сучасних науковців, подати лінгводидактичне забезпечення викладання іменників, прикметників, числівників та займенників у шкільній практиці викладання української мови.

3. Пререквізити. Теоретичною базою вивчення дисципліни є навчальні курси: «Сучасна українська мова: морфеміка і словотвір»; «Сучасна українська мова: лексикологія»; «Сучасна українська мова: фонетика».

4. Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати:

- особливості морфології як одного із важливих розділів граматики й історію питання про частини мови;
- основні аспекти дослідження мовних явищ (іменних частин мови);
- парадигматичні особливості іменника як частини мови;
- особливості прикметника як частини мови;
- особливості числівника, його семантичні, формально-граматичні та синтаксичні параметри;
- семантичні, граматичні та синтаксичні особливості займенника як частини мови; розряди займенників за значенням та класифікацію займенників за співвіднесеністю з іншими частинами мови;
- основні досягнення й тенденції в галузі української морфології;

вміти

- визначати граматичні значення іменних частин мови, засоби та способи їхнього вираження; розрізняти граматичні категорії;

- диференціювати частини мови за основними критеріями – семантичним, формально-граматичним, синтаксичним;
- виконувати морфологічний аналіз іменника, прикметника, числівника та займенника;
- аналізувати погляди українських граматистів – І. Кучеренка, І. Вихованця, К. Городенської, В. Русанівського та ін. – на систему та кількість частин мови в українському мовознавстві;
- пояснити різнобічне вивчення мовних явищ;
- прокоментувати наявність тих чи тих проблем у вивченні різнорівневих мовних одиниць;
- застосовувати у шкільній практиці викладання морфології основні методичні рекомендації, форми й лінгвометодологію;

розуміти:

- граматику як мовознавчу дисципліну, що вивчає основні граматичні поняття, що лежать в основі виділення системи частин мови;
- морфологію як системний мовний рівень, що увиразнює специфіку української мови;
- динаміку лінгвістичних досліджень у галузі морфології, зумовлену виходом найновіших праць у граматичній царині української лінгвістики;
- критерії розмежування частин мови як важливий етап виокремлення тих або тих частин мови;
- суть поділу частин мови на іменні та дієслівні.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин					Вид підсумкового контролю	
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота		індивідуальні завдання
Денна	2	4	3	90	30	30			30		екзамен
Заочна	2	4	3	90	8	8			74		екзамен

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви	Кількість годин
-------	-----------------

змістових модулів і тем	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Морфологія. Іменні частини мови												
Тема 1. Граматики як розділ мовознавства	3	1	1			1	4					4
Тема 2. Морфологія як розділ граматики	6	2	2			2	6	2				4
Тема 3. Іменник як частина мови	6	2	2			2	8	2	2			4
Тема 4. Грамматичні категорії іменників	6	2	2			2	4					4
Тема 5. Парадигматика іменників	6	2	2			2	6		2			4
Тема 6. Відмінювання іменників II відміни	6	2	2			2	5					5
Тема 7. Парадигматичні особливості іменників III і IV відміни	6	2	2			2	5					5
Тема 8. Відмінювання іменників множинної форми	6	2	2			2	7					7
Разом за ЗМ 1	45	15	15			15	45	4	4			37
Змістовий модуль 2. Прикметник. Числівник. Займенник												
Тема 1. Прикметник як частина мови	8	2	2			3	8	2				6
Тема 2. Прикметникова	9	3	3			3	8		2			6

парадигма												
Тема 3. Числівник як частина мови	8	2	2			3	6					6
Тема 4. Парадигматика числівника	11	4	4			2	8		2			6
Тема 5. Займенник як частина мови	9	2	2			2	8	2				6
Тема 6. Парадигматичні особливості займенників	7	2	2			2	7					7
Разом за змістовим ЗМ 2	45	15	15			15	45	4	4			37
Усього годин	90	30	30			30	90	8	8			74

5.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Граматична будова мови	1
2	Морфологія: іменні частини мови	2
3	Лексико-граматичні категорії іменника	2
4	Граматичні категорії іменників	2
5	Парадигматика іменників	2
6	Парадигма іменників II відміни	2
7	Парадигма іменників III і IV відміни	2
8	Парадигматичні особливості іменників множинної форми	2
9	Особливості прикметника як частина мови	2
10	Відмінювання прикметників	3
11	Числівник у системі частин мови	2
12	Словозміна числівника	4
13	Особливості займенника як частина мови	2
14	Словозміна займенника	2
	Разом	30

5.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Граматика як наука.	1 / 4

2	Частини мови як основні морфологічні одиниці	2 / 4
3	Взаємопереходи в системі частин мови	2 / 4
4	Граматична категорія відмінка іменника	2 / 4
5	Граматична категорія числа іменника	2 / 4
6	Граматична категорія роду іменника	2 / 5
7	Орфографічні аспекти вивчення іменника	2 / 5
8	Мовний знак як структурний елемент системи мови	2 / 7
9	Прикметник як периферійна частина мови	3 / 6
10	Атрибутивна семантика та її реалізація мовними засобами української мови	3 / 6
11	Проблема частиномовної природи числівника	3 / 6
12	Зв'язок числівників з іменниками	2 / 6
13	Займенник у системі частин мови	2 / 6
14	Стилістичні аспекти вивчення займенника	2 / 7
	Разом	30 / 74

6. Система контролю та оцінювання:

Види та форми контролю

Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів з курсу здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (*екзамену*).

Методи оцінювання

Метод письмового контролю. Здійснюється за допомогою контрольних робіт, творів, диктантів, письмових завдань, які можуть бути короткочасними (15–20 хв.) і протягом усього заняття.

Метод усного контролю. Усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування.

Метод тестового контролю. В основі такого контролю лежать тести – спеціальні завдання, виконання (чи невиконання) яких свідчить про наявність (або відсутність) у студентів певних знань, умінь.

Метод самоконтролю. Передбачає формування в студентів уміння самостійно контролювати ступінь засвоєння навчального матеріалу, знаходити допущені помилки, неточності, визначати способи ліквідації виявлених прогалин.

Засоби оцінювання

- контрольні роботи;
- тести;
- реферати;
- есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на занятті;
- завдання на мультимедійних засобах;
- законспектовані наукові праці;

- термінологічний словничок.
- контрольні диктанти.

7. Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінювання рівня та якості знань студентів здійснюється із врахування індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінку «відмінно» («А») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 90–100 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- ґрунтовно засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу, вміють її використовувати для аргументації тих чи тих положень при розкритті змісту відповідної проблеми;
- виявили поглиблене розуміння традиційного витлумачення частин мови;
- вільно оперують фактологічною джерельною базою, оволоділи відповідною науковою термінологією, що передбачена при засвоєнні пропонованого курсу;
- регулярно, кваліфіковано з використанням матеріалів додаткової літератури брали участь у реферативних повідомленнях;
- глибоко опрацювали всі питання, які винесені на самостійне вивчення;
- виконали індивідуально-творчі завдання;
- глибоко розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «добре» («В») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 80–89 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- виявили обізнаність та частково засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу;
- в основному засвоїли матеріал, який дає можливість узагальнювати традиційну та нетрадиційну концепцію частин мови;
- продемонструвати знання фактичного матеріалу, частково володіють відповідною науковою термінологією;
- брали досить активну участь при обговоренні питань у реферативних повідомленнях;
- опрацювали питання самостійного вивчення;
- розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «добре» («С») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 70–79 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- виявили обізнаність та частково засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу;
- в основному засвоїли матеріал, який дає можливість розуміти морфологію як один з розділів граматики;
- продемонструвати знання фактичного матеріалу, частково володіють відповідною науковою термінологією;
- розкрили, але не повністю питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «задовільно» («D») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 60–69 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не повністю опанували матеріал, передбачений програмою курсу, мають досить поверхневі знання щодо проблем, які вивчалися;

- показали фрагментарну обізнаність щодо змісту питань, що розглядалися під час лекцій та роботи у реферативних повідомленнях;
- обмежилися опосередкованим вивченням наукових джерел та мінімальним опрацюванням рекомендованої літератури;
- пасивно поводити себе під час роботи у колоквиумах, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;
- частково розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «задовільно» («E») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 50-59 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- показали фрагментарну обізнаність щодо змісту питань, що розглядалися під час лекцій та роботи у реферативних повідомленнях;
- обмежилися опосередкованим вивченням історичних джерел та мінімальним опрацюванням рекомендованої літератури;
- пасивно поводити себе на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;
- фрагментарно розуміються у питаннях, винесених на підсумковий модуль-контроль.

Оцінку «незадовільно» («FX») з можливістю повторного складання отримують студенти, які набрали загальну суму балів 35–49 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не відвідували частину занять і колоквиумів;
- пасивно поводити себе на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;
- не опрацювали рекомендованої літератури, у зв'язку з цим не орієнтуються в принципах української орфографії та орфоепії;
- не розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «незадовільно» («F») з обов'язковим повторним курсом отримують студенти, які набрали загальну суму балів 1–34 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не відвідували практичних занять;
- пасивно поводити себе під час роботи на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи,
- не опрацювали рекомендованої літератури, у зв'язку з цим не орієнтуються і не знають принципів та критеріїв виділення частин мови;
- не бажали відповідати на поставлені питання під час проведення практичних занять, фактично не засвоїли програму курсу;
- повністю не розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

(для 1-3, 5-6 курсів)

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре

	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)														Кількість балів (залікова робота)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль №1								Змістовий модуль №2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	40	100
3	3	4	4	4	4	4	4	5	5	5	5	5	5		

8. Рекомендована література

8.1. Базова (основна)

1. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови /За ред. І.Вихованця. – К.: „Пульсари”, 2004. – 400 с.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К.: „Академія”, 2004. – 336 с.
4. Граматика сучасної української мови. Морфологія [автори: І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова; за ред. К. Г. Городенської. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
5. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – К.:Рад.шк., 1961. – Ч.І. – 407 с.
6. Загнітко А. Основи функціональної морфології української мови. – К.: Вища школа, 1991. – 77 с.
7. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля”, 2003. – 464 с.
8. Леонова М.В. СУЛМ: Морфологія. - К.: Вища школа, 1983. – 264 с.
9. СУЛМ: Морфологія / за заг. ред. І.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 584 с.
- 10.СУЛМ: Підручник / А.Грищенко, Л.Мацько, М.Плющ та ін. / За ред. А.П.Грищенка. – К.: Вища школа, 2002. – 439 с.
- 11.Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2003. – 640 с.
- 12.Українська граматики в іменах : енциклопедичний словник-довідник : [науково-довідкове видання] / упорядники Загнітко Анатолій, Балко Марина. –

Донецьк : ДонНУ, 2013. – 426 с.

13. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В.М.Русанівський, О.О.Тараненко (співголови), М.П. Зяблюкта ін. - К.: Укр. енцикл., 2002. -752 с.
14. Український правопис. К.: Наук. думка, 2019. 392 с.
15. Шабат-Савка С. Іменні частини мови : навчально-методичний посібник / Світлана Шабат-Савка, Алла Агафонова. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. – 152 с.
16. Шабат-Савка С. Т., Агафонова А. М. Морфологія: іменні частини: навч.-метод. посібник. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2018. 236 с.

8.2. Допоміжна

1. Авдєєва С. Вплив морфологічних категорій на парадигматику іменника // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського: Зб. наук. праць. - Вип. 2. – Вінниця, 2000. – С.32-36.
2. Безпояско О.К. Зони перехідності в граматичній категорії числа іменника // Мовознавство – 1995. – №2-3. - С.12-16.
3. Безпояско О.К. Іменні граматичні категорії. – К., Наук.думка, 1991. – 171 с.
4. Болюх О.В. Парадигматика іменника // Мовознавство. – 1995. - №4-5. – С.24-29.
5. Вихованець І.Р. Дві версії про місцевий відмінок // Мовознавство. – 1983. - №2. – С.65-71.
6. Вихованець І.Р. Морфологічні категорії? Словотвірні? Чи граматичні між рівневі? // Актуальні проблеми українського словотвору / За ред. В.Грещука. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – С.13-16.
7. Вихованець І.Р. Родовий відмінок: центр чи периферія відмінкової системи? // Лінгвістичні студії: Зб.наук.пр. – Д., 2001. – Вип..1. – С.10-16.
8. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови. – К., Наукова думка, 1987. – 231 с.
9. Вихованець І.Р. Семантико-синтаксична класифікація відмінків української мови // Мовознавство. – 1988. – № 2. – С. 44 – 51.
10. Загнітко А. П. Категорія істоти / неістоти: семантика і структура // Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць – Випуск XIV – Херсон: Айлант, 2002. – С. 150 – 154.
11. Загнітко А.П. Морфологічні категорії іменника в синтагматиці і парадигматиці. – К.: НМК ВО, 1989. – 64 с.
12. Карпенко Ю.О. Друга відміна іменників // Українська мова і література в школі. – 1984. - № 11. – С.29-34.
13. Карпенко Ю.О. Третя відміна іменників // Українська мова і література в школі. – 1974. - № 11. – С.17-26.
14. Карпенко Ю.О. Четверта відміна іменників // Українська мова і література в школі. – 1972. - № 10. – С.23-33.
15. Матвіяс І.Г. Іменник в українській мові. – К., 1974. – 184 с.
16. Плющ М.Я. Відмінок у семантико-граматичній структурі речення. – К., 1978. – 107 с.

17. Практичні завдання з морфології української мови: Модульний курс / Укл.: Н.Руснак, Л.Томусяк, О.Максим'юк. – Ч.: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 120 с.
18. Помірко Р. С. Граматична категорія числа та її семантико-словотвірна функція // Мовознавство. – 1992. – № 1. – С. 70 – 74.
19. Самійленко С. Категорія роду // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 1. – С. 22 - 28.
20. Самійленко С. Категорія роду. Категорія роду іменників – назв тварин // Українська мова і література в школі. – 1966. - № 5. – С.15 – 22.
21. Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Г.Х. Числівник української мови. – К., 1980 – 242 с.
22. Баранник Д. Х. Морфологічні особливості числівників // Українська мова та література в школі. – 1966. - №6. – С. 15-19.
23. Грищенко А.П. Прикметник у системі частин мови // Мовознавство. – 1973. - № 6. – С.15-25.
24. Грищенко А.П. Прикметник у структурі словосполучення і речення // Українська мова і література в школі. – 1986. - № 7. – С.27-34.
25. Грищенко А.П. Прикметник в українській мові. – К., Наук. думка, 1978. – 207 с.
26. Гуйванюк Н.В. Засоби вираження присвійності в українській мові. – Чернівці, 1975. – 20 с.
27. Івченко М.П. Числівники української мови. – К., 1955. – 143 с.
28. Качура В.О. Ступенювання ознаки предмета в семантико-функціональному аспекті // Мовознавство. – 1991. - № 1. – С. 38 – 42.
29. Кононенко В. Омонімія займенників // Рідне слово. – К., 1974. – Вип..9. – С.28-35.
30. Костусяк Н.М. Категорія ступенів порівняння прикметників і прислівників. – Луцьк, 2001. – 219 с.
31. Линник Т.Г. Параметричні прикметники і їх становлення. – К., 1982. – 102 с.
32. Лукінова Т.Б. Числівники в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис). – К.: Наук.думка, 2000. – 370 с.
33. Митяй З. Прикметникова реалізація неповного ступеня вияву ознаки // Наукові записки Вінницького держ. педагог. ун-ту ім. М.Коцюбинського. Зб. наук. пр. – Вип.2. – Вінниця, 2000. – С. 53 – 57.
34. Ожоган В. Категорія відмінка займенникових слів // Зб.наук.пр. Кам'янець-Подільського педуніверситету. – Вип..2. – Кам'янець-Подільський, 1998. – С.71-76.
35. Петрова Є.І. Порядкові слова в сучасній українській літературній мові (граматичний і функціональний аспекти): Автореф... дис. канд. філол.н. – Дніпропетровськ, 1997. – 19 с.
36. Плющ М. Референційні аспекти семантики займенників // Проблемні питання синтаксису: Зб.ст. – Ч., 1997. – С.3-6.
37. Сич В.Ф. Заперечні займенники // Українська мова і література в школі. –

1982. - № 2. – С.39-43.

38. Сич В.Ф. Особові та зворотні займенники // Українська мова і література в школі. – 1976. - № 4. – С.29-38.

39. Сич В.Ф. Присвійні займенники в сучасній українській мові // Українська мова і література в школі. – 1982. - № 2. – С.39-43.

40. Сімович В. Українське «що» (sco) // Мовознавство. – 1990. - №5. – С.67-71.

9. Інформаційні ресурси

1. Підписки на електронні копії періодичних видань:
<https://dyvoslovo.com.ua/>; <http://www1.nas.gov.ua/INSTITUTES/IUM/E-LIBRARY/UKRAJINSKA-MOVA/Pages/default.aspx> та ін.
2. Інститут української мови:
<http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Pages/default.aspx>.
3. Український лінгвістичний портал: <https://www.ulif.org.ua/>.
4. Портал української мови та культури: <https://slovnyk.ua/>.
5. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови. – К.: Освіта, 2012. 270 с. / Режим доступу:
<https://ushchuk.files.wordpress.com/2013/09/d196.pdf>.